

AZ ÖNKÉNTES TURIZMUS A NEMZETKÖZI SZAKIRODALOM TÜKRÉBEN

SILLÓ ÁGOTA¹

DOI: <https://doi.org/10.53585/OnkSzem.2024.2.24-59>

Absztrakt

Az önkéntes turizmus egy új társadalmi jelenségnek számít, amely sajátos módon ötvözi az önkéntességet és a turizmust. A 21. század első évtizedének első felében indult rohamos fejlődésnek ez a Nagy-Britanniából származó jelenség, amely az elmúlt 15-20 évben számos országban népszerűvé vált. Leghamarabb Ausztrália és az Amerikai Egyesült Államok kapcsolódott be, mára azonban több ázsiai és afrikai ország is részese. Az önkéntes turizmus gyors növekedése és transznacionális jellege felkeltette a tudományos szféra érdeklődését is, létrehozva egy új kutatási területet, amely egyszerre interdiszciplináris és multidiszciplináris. A kutatók először is igyekeztek megragadni és magyarázni az önkéntes turizmus fogalmát, amely rávilágított arra, hogy egy sokrétű jelentéssel bíró társadalmi jelenségről van szó. A legelterjedtebb kifejezések a volunturizmus, a nemzetközi önkéntesség vagy a fejlesztésért végzett önkéntes munka. Ezt követően több témában is születtek kutatások, a legnépszerűbbek közöttük az önkéntes turisták indulás előtti motivációinak vizsgálata, az önkéntes turizmust működtető szervezetek kutatása, az önkéntes turizmus pozitív és negatív hatásait bemutató felmérések. Azonban ezeket a kutatásokat mozaikszerű „elméletképzés”, vagy magyarázat jellemzi, illetve számos vita is kialakult a kutatók között: például egoista versus altruista motivációk, önkéntes versus turista, pozitív hatások versus negatív hatások, kereskedelmi versus nem kereskedelmi célú tevékenység. Következtetésként kiemelhetjük, hogy még számos kutatási lehetőséget kínál az önkéntes turizmus, hiszen még nagyon sok aspektusa van, amely mélyebb feltárára vár: például az önkéntes turizmus és a közösségi média kapcsolata, az önkéntes turizmus, a közösségi jólét és életszínvonal összefüggései, vagy az önkéntes turizmus civil társadalomra gyakorolt hatásai.

Kulcsszavak: önkéntes turizmus, volunturizmus, altruista motivációk, egoista motivációk, hatások

Voluntary tourism in the light of international literature overview

Ágota Silló

Abstract

Volunteer tourism is a new social phenomenon that combines volunteering and tourism in a unique way. This phenomenon, which originated in Great Britain in the first half of the 21st century, has developed rapidly and has spread to many countries over the last 15 to 20 years. Australia and the United States of America were the first to join, but now several Asian and African countries are also

¹ Silló Ágota (PhD) szociológus, Sapientia Erdélyi Magyar Tudományegyetem.

participating. The rapid growth and transnational nature of volunteer tourism has also attracted the interest of the academic world, creating a new field of research that is both interdisciplinary and multidisciplinary. In particular, researchers have sought to grasp and explain the concept of volunteer tourism, which has highlighted the fact that it is a social phenomenon with multiple meanings. The most common terms are voluntourism, international volunteering or volunteering for development. Subsequently, research has been conducted on a number of topics, the most popular of which are: studies on the motivations of volunteer tourists before they set off, research into the organisations that run volunteer tourism, and surveys on the positive and negative effects of volunteer tourism. However, these studies are characterised by a mosaic of 'theorising'/explanations, and a number of debates have emerged among researchers: e.g. egoistic vs. altruistic motivations, volunteer vs. tourist, positive impacts vs. negative impacts, commercial vs. non-commercial activities. In conclusion, there are still many research opportunities in the field of volunteer tourism, as there are still many aspects that need to be explored in depth: for example, the relationship between volunteer tourism and social media; the relationship between volunteer tourism, community well-being and living standards; the impact of volunteer tourism on civil society.

Keywords: voluntary tourism, voluntourism, subtourist motivations, egoistic motivations, effects

BEVEZETÉS

A 21. század első negyedében egy új társadalmi jelenség fejlődésének lehetünk szemtanúi, amely sajátos módon ötvözi a turizmust és az önkéntességet. E jelenségnek robbanásszerű növekedése figyelhető meg az elmúlt 15-20 évben, mind a tudományos szférában, mind a globális térben, illetve a médiában. Az önkéntes turizmus elsősorban Nagy-Britanniából indult a Grand Tour mellékágaként,² és terjedt el a többi európai országban, majd más kontinenseken is. Leghamarabb Ausztrália és az Amerikai Egyesült Államok kapcsolódtak be, mára azonban több ázsiai és afrikai ország is részese. Becslések szerint világszerte évente 1,6 millió ember vesz részt önkéntes turisztikai projekteken, akik évente több mint kétmilliárd dollárral járulnak hozzá a világgazdasághoz (Wearing – McGhee 2013).

Az újonnan népszerűvé vált társadalmi jelenség számos kutató figyelmét keltette fel, létrehozva ezzel egy új kutatási területet. A tudományos érdeklődés párhuzamosan fejlődött az önkéntes turizmus növekedésével. 2000 előtt csupán néhány cikk foglalkozott az önkéntes turizmus jelenségével, azonban a kutatások többsége az elmúlt évtizedben valósult meg. Azt is megfigyelhetjük, hogy mostanra születtek meg az első nagyobb összefoglaló tanulmányok is (lásd Wearing – McGehee 2013; Abreu – Ferreira 2021; Movstafa – Abdulaziz 2023).

² <https://www.rmg.co.uk/stories/topics/what-was-grand-tour>

Az összefoglalókból az derül ki, hogy az eddigi kutatásokat viták, mozaikszerű magyarázatok, elméletek jellemezték. A kutatók interdiszciplináris eszköztárral dolgoznak (például közgazdaságtani, pszichológiai, szociológiai kutatási eszközökkel). Továbbá azt is megfigyelhetjük, hogy az önkéntes turizmus kutatása jelenleg interdiszciplináris, transzdiszciplináris, transznacionális és vegyes módszerű megközelítések alkalmazását kívánja meg a társadalmi jelenség szisztematikusabb és logikusabb vizsgálatához. Az általában vett önkéntességhez hasonlóan az önkéntes turizmus is Nyugat-Európában és az Amerikai Egyesült Államokban a legelterjedtebb, Magyarországon és Romániában még csak most kezd meghonosodni.

A tanulmány célja, a fentiekből következően, ismertetni az önkéntes turizmus jelenségét a nemzetközi szakirodalomra alapozva, illetve bemutatni a fontosabb kutatási eredményeket. Tanulmányomat mindezt az önkéntes turizmus fogalmának meghatározási kísérletei tematizálják, felépítése pedig a következő: az önkéntes turizmus kialakulásának története és kutatásának jellegzetességei; az önkéntes turizmus-kutatások főbb témái és eredményei; összegzés és további kutatási lehetőségek.

AZ ÖNKÉNTES TURIZMUS FOGALMÁNAK MEGHATÁROZÁSI KÍSÉRLETEI

Az általánosan elfogadott megnevezése tanulmányom témájának az önkéntes turizmus, azonban számos más kifejezést is használnak a szakirodalomban. Ilyenek a volunturizmus, a nemzetközi önkéntesség vagy a fejlesztésért végzett önkéntes munka (Wearing – McGehee 2013).

Az 1. táblázat számos különböző megnevezését olvasva, látható, hogy többen is kísérletet tettek az önkéntes turizmus fogalmának átfogó definiálására. Fontos hangsúlyozni, hogy David Clemmons³ az elsők között volt 2000-ben, aki a volunturizmust a mainstream médiában definiálta, amely szerint az önkéntes turizmus tudatos és zökkenőmentesen integrált kombinációja az önkéntes szolgálatnak és a kirándulás hagyományos elemeinek (művészet, kultúra, földrajz, történelem és kikapcsolódás) egy adott úti célon belül.

³ Clemmons a voluntourism.org alapítója, a 2000-es évek óta tart előadásokat az önkéntes turizmusról vállalatok, a nonprofit szektor, a turisztikai ipar, főiskolák, egyetemek és középiskolák képviselői számára. Önkéntes turisztikai projektek megalkotója és működtetője. A VolunTourism szervezete 2009-ben végzett felmérést az önkéntes turizmus területén, felhívva a közvélemény figyelmét erre a jelenségre.

1. táblázat. Az önkéntes turizmus fogalma

Az önkéntes turizmus különböző elnevezései	Szerző(k)
alternatív turizmus	Pearce (1980); Derno (1981; 1988); Holden (1984); Britton – Clarke (1987); Cohen (1987); Cohen (2003); Sorensen, 1997; Wearing (2001; 2003); McGehee (2002); Singh (2002; 2004); Ellis (2003); Halpenny – Caissie (2003); Uriely et al. (2003)
ökoturizmus	Wearing – Neil (1997); Gray – Campbell (2007)
új turizmus	Poon (1993)
hiánypótló turizmus	Novelli (2005)
új erkölcsi turizmus	Butcher (2003; 2005)
jótékonyági, igazságossági, szegényparti vagy jószolgálati turizmus	Butcher (2003); Stoddart – Rogerson (2004); Scheyvens (2007); Butcher – Smith (2010); Rogerson (2011); Theerapapissit (2009)
volunturizmus – nemzetközi önkéntesség vagy a fejlesztésért végzett önkéntes munka	Wearing – McGehee (2013)
fizetetlen transznacionális munka	Jackson – Adarlo (2014)
önkéntes szolgálati programok	Bartram et al. (2017); Garland et al. (2009); Tónurist – Surva (2016); Tukamushaba et al. (2017); Yashima (2010)

Forrás: Saját szerkesztés Wearing – McGehee 2013 és Abreu – Ferreira 2021 alapján.

A meghatározások leggyakoribb eseteiben egyrészt az önkéntes szemszögéből definiálják a fogalmat, másrészt a küldő szervezet/utazásszerző nézőpontját veszik figyelembe.

Az önkéntes szemszögét többek között Stephen Wearing (2001), Nancy McGehee és Carla Santos (2005), Margaret Sherraden és szerzőtársai (2008), illetve Peter Devereux (2008) hangsúlyozzák. A legelterjedtebb meghatározás Wearing (2001) nevéhez fűződik: szerinte az önkéntes turisták azok a turisták, akik, különböző okokból kifolyólag, nyaralásaik során, szervezett módon önkéntes munkát vállalnak, amely során hozzájárulnak egyes társadalmi csoportok anyagi szegénységének enyhítéséhez, bizonyos környezeti-természeti területek helyreállításához, illetve a társadalom és a környezet különböző aspektusainak vizsgálatához. McGehee és Santos (2005) arra utal, hogy az önkéntes turizmus során a résztvevő saját döntése és belátása szerint adományozza idejét, és hogy ez a fajta önkéntes munka az önkéntes mindennapi életének szokásos szféráján kívül zajlik. Sherraden és szerzőtársai (2008) kiemelik, hogy az önkéntesek szervezett körülmények között elköteleződnek és hozzájárulnak egy adott társadalmi-környezeti ügy, csoport megsegítéséhez, amely során, nemzetközi

határokon átívelő munkát végeznek. Devereux (2008) hangsúlyozza, hogy a nemzetközi önkéntesség egy szabadon választott, kényszer nélkül végzett tevékenység, amelyet nem az anyagi haszonszerzés motivál, és amely az önkéntesen kívül más személyek javát szolgálja. Ezek a definíciós elemek megegyeznek az ENSZ 2001-es önkéntesség esszenciális feltételeinek a kritériumaival.⁴ Sally Brown (2005) az, aki az utazásszervező szemszögéből határozza meg az önkéntes turizmus tartalmát: az önkéntes turizmus olyan turisztikai élménytípus, ahol az utazásszervező lehetőséget kínál az utazóknak arra, hogy részt vegyenek egy fakultatív kiránduláson, amely tartalmaz önkéntes komponenst, valamint kulturális cserét a helyi lakossággal. Heesup Han és szerzőtársai (2020) az önkéntes turizmust a turizmus alternatív formájának tekintik, amelyben egyesül a szabadidős utazás és az önkéntes tevékenység. Asthana Shekhar (2022), illetve Bo Meng és munkatársai (2020) is hasonlóképpen fogalmazzák: az önkéntes turizmus egyedülálló és autentikus utazási élményeket kínál, miközben hozzájárul a helyi közösségek hosszú távú fejlődéséhez.

Az önkéntes turizmus általában humanitárius és környezetvédelmi programokra összpontosít, amelyeken keresztül szolgálja a hátrányos helyzetű területeket és közösségeket (Movstafa – Abdulaziz 2023). Wearing (2001) ezek közé sorolja a környezetvédelmi projekteket, a tudományos (például az állatvilágot, a földet és a vizet érintő) kutatásokat, az orvosi segítségnyújtást, a gazdasági és társadalmi fejlődéshez kapcsolódó (például a mezőgazdasági, építkezési és oktatási) projekteket, valamint műemlékek helyreállítását (Movstafa – Abdulaziz 2023).

Az önkéntes turisztikai projektek fő jellegzetessége, hogy rövid időre szólnak, többségük kevesebb, mint négy hétig tart (Callanan – Thomas 2005). Számos formában valósulhatnak meg: szakmai gyakorlatként, tanulmányútként, lehetnek nemzetközi hiányszakma pótlékai, diákcsereprogramok, jótékonysági munkák, service learningként és karrierszünetre való utazásként is funkcionálhatnak (Abreu – Ferreira 2021).

Világszinten megfigyelhető és tapasztalható, hogy az emberiség komoly természeti-, ipari- és humán katasztrófákkal néz szembe, amelyek helyreállításában fontos szerepe van a különböző kulturális háttérrel rendelkezők közös önkéntes munkájának, hiszen ez által jelentősen javulnak a kultúrák közötti találkozások és ennek alapján a kulturális megértés (Yashima 2010)

⁴ Lásd Support for volunteering. Report of the Secretary General. General 14 August 2001.

is. Ennek köszönhetően a nemzetközi önkéntesség jelentős szerepet tölt be az egyenlőtlen globális tereken átívelő mobilitások alakításában (Smith et al. 2013).

Az európai országokra fókuszálva szintén az figyelhető meg, hogy egyre jobban növekedik azon programok és támogatási projektek száma, amelyek a fiatal önkéntesek számára elérhetőek, és amelyek a nemzetközi önkéntességet népszerűsítik. Ilyen volt például korábban az Európai Önkéntes Szolgálat (EVS), amely 2016-tól, kibővített célokkal, az Európai Szolidaritási Testület néven működik tovább.

A szakirodalom egyik fontos megállapítása az önkéntes turizmusról, hogy az nagymértékben hozzájárul a globális állampolgárság új formáinak kialakulásához (Smith et al. 2013). Ezt felismerve kormányok, kormányközi szervezetek, oktatási és vallási szervezetek, illetve civil szervezetek dollármilliókat költenek évente a nemzetközi önkéntesség népszerűsítésére és adminisztrációjára (Lough et al. 2018).

2. táblázat. Az önkéntes turizmus főbb jellegzetességei

Fő jellegzetesség	Részletek
Szervezett módon valósul meg	Egy turisztikai ügynökség vagy szervezet által
A résztvevő saját döntésén alapszik	A jelentkezés önkéntes
Szabadon választott tevékenység	Kényszer nélkül végzett tevékenység
Nem az anyagi haszonszerzés a motivációja	Altruista és instrumentális motivációk keveredése
Az önkéntesen kívül más személyek javát szolgálja	Például a fogadó közösségét
Élménytípusú utazás	Az egyén új kultúrával, emberekkel és földrajzi tájakkal ismerkedik meg
Általában humanitárius és környezetvédelmi programokra összpontosít	Például az állatvilág-, a föld- és a víz védelme, orvosi segítségnyújtás, oktatási tevékenység
Rövid időre szól	Többségük kevesebb, mint négy hétig tart
Számos formája létezik	Szakmai gyakorlat, tanulmányút, nemzetközi hiányszakma pótlása, diákcsereprogramok, jótékonyági munka, service learning és karrierszünetre való utazás
Nemzetközi határokon átívelő munka	
Jelentős szerepet tölt be az egyenlőtlen globális tereken átívelő mobilitások alakításában	
Hozzájárul a globális állampolgárság új formáinak kialakulásához	

Forrás: Saját szerkesztésű táblázat

AZ ÖNKÉNTES TURIZMUS KIALAKULÁSÁNAK TÖRTÉNETE ÉS KUTATÁSÁNAK JELLEGZETESSÉGEI

Az önkéntes turizmus viszonylag új jelenségnek számít, azonban a keletkezése korábbi időkre tehető. Van olyan írás, amely a legelső nemzetközi önkéntességet az első és a második világháborúhoz kapcsolja, amikor orvosok és orvosi asszisztensek utaztak a frontok helyszíneire, hogy ellássák a sérült katonákat. Ez azonban nem számított akkoriban formális önkéntességnek. Az 1950-es években alakultak olyan szervezetek, amelyek valamelyest formális keretet adtak, és szélesebb körben terjesztették el a külföldi önkéntességet [lásd 1951: Australian Volunteers International (Ausztrália), 1953: International Voluntary Services (USA) és 1958: Voluntary Services Overseas (Egyesült Királyság)].⁵ Azonban azt is olvashatjuk, hogy az első, kimondottan önkéntes turisztikai programok az 1950-es években a nagy-britanniai Conservation Volunteers-hez⁶ köthetők. A kezdetekkel kapcsolatosan még megemlíti az 1971-ben alakult Earthwatch⁷ szervezet nevét is, illetve, hogy Nagy-Britanniában és a kontinentális Európában a Grand Tour mellékágaként indult.

A turizmus tudományában azt olvashatjuk, hogy az önkéntességnek ez a formája a 20. század végén, illetve a 21. század elején vált ismertté. Például Sasha Pastran (2014) tanulmányában azt írja, hogy az önkéntes turizmus az 1980-as években kezdett ismertté válni, mint alternatív turisztikai⁸ rés piac, amely szemben áll a tömegturizmussal.

Wearing és McGehee (2013) összefoglalójában szintén megjelenik, hogy az önkéntes turizmus Nagy-Britanniából indult a Grand Tour mellékágaként, és terjedt el a többi európai országban, majd számos más kontinensen is. Leghamarabb Ausztrália és az Amerikai Egyesült Államok kapcsolódtak be, mára azonban több ázsiai és afrikai ország is részese. Számokban ez azt jelenti, hogy évente több mint 1,6 millió önkéntest mozgat meg ez a tevékenység, akik évente több, mint kétmilliárd dollárral járulnak hozzá a világgazdasághoz (Wearing – McGehee 2013). Az Earthwatch⁹ 1971 és 2008 között 90 000 önkéntest vont be 1350 projektbe, amelyek 120

⁵ <https://stowawaymag-archive.byu.edu/2016/10/03/history-of-voluntourism/>

⁶ <https://www.tcv.org.uk/>

⁷ <https://earthwatch.org/>

⁸ Az alternatív turisztikai piac fő jellemzője, hogy turisztikai termékei fenntarthatóbbak, részvételi jellegűek, szegénybarátok és kevésbé károsak a helyi közösségre, mint a tömegturisztikai termékek. Az alternatív turizmus meggyőződése, hogy a turizmus egyaránt hasznos a turisták, a turisztikai ügynökségek és a turisták által felkeresett közösségek számára (Pastran 2014).

⁹ <https://earthwatch.org/>

országban valósultak meg. Ezek az önkéntesek 67 millió dollárt és 11 millió órányi tudományos terepmunkát végeztek (Earthwatch Institute 2008; Weiler – Richins 1995). Ezek az értékek rávilágítanak arra, hogy az önkéntes turizmus hatása nem elenyésző, illetve, hogy globális léptékben is fontos szerepet játszik (Hernández et al. 2018).

2009-ben készült egy ágazati jelentés (a Volunteer Travel Insights), amelyben Nestora, Yeung és Calderon (2009) kiemeli, hogy az önkéntes turizmus már a korábban is létezett. Mégpedig a két nagyobb katasztrófa – a 2001. szeptember 11-i terrortámadás az Egyesült Államokban, és a 2004. december 26-ai indiai-óceáni cunami Ázsia délkeleti és déli részén – következtében kapott nagyobb figyelmet, és vált egyre keresettebb lehetőséggé.

Egyre több utazni vágyó kezdte fontolóra venni ezt az utazási formát, aminek köszönhetően kezdett átalakulni a turizmus piaca. Kezdték tudatosan összekapcsolni az önkéntes munkát és a nyaralást. A jelenség gyors elterjedéséhez az is hozzájárult, hogy az elmúlt tíz-tizenöt évben olyan változások következtek be, amelyek az önkéntes turizmus stimulálásához vezettek: például csökkentek az utazási korlátozások és akadályok, számos fejlődő országban növekedett a középosztályhoz tartozók száma, illetve ebben a népességben megjelent a nem hagyományos típusú utazás utáni igény (Movstafa – Abdulaziz 2023).

Wearing és McGehee (2013) összefoglalójában olvashatjuk, hogy az önkéntes turizmust sokan a turizmus részeként értelmezik, és a fejlett és a fejlődő országokban egyaránt az idegenforgalmi ágazat növekvő szegmensét képezi. A két szerző azonban azt kérdezi, hogy az önkéntes turizmus tényleg egy újabb turisztikai rész-e, hogy a turizmusnak valóban egy fenntarthatóbb formája, vagy magában hordoz egy paradigmaváltást, amely szerint a turizmus dekommodifikálódik?

Az önkéntes turizmus kutatásának főbb jellegzetességei: az esetelemzésektől a platformig

Az önkéntesség szakirodalmán belül jelenleg három olyan összefoglaló tanulmány érhető el, amelyek összegzik az önkéntes turizmussal kapcsolatos kutatásokat. Az első (Wearing – McGehee 2013) a 2010-es évek végén készült, míg a továbbiak, már a 2020-as években (lásd Abreu – Ferreira 2021; illetve Movstafa – Abdulaziz 2023).

Wearing és McGehee 2013-ban igyekezett teljes képet adni az akkori, önkéntes turizmussal kapcsolatos kutatásokról. Míg José Abreu és Marisa Ferreira (2021) leginkább az önkéntes turizmust mozgató motivációkat és az önkéntes turizmus hatásait emelték ki, addig Ossama

Movstafa és Ahmed Abdulaziz (2023) ugyancsak a téma átfogó bemutatására vállalkoznak, a 2021-ig megjelent tudományos cikkeket elemezve.

A téma tudományos „karrierjének” felfutását mutatja, hogy csak 2021-ben 401 szerző 245 tudományos cikket jelentett meg az önkéntes turizmusról (Abreu – Ferreira 2021). Movstafa és Abdulaziz elemzésében olvasható, hogy az önkéntes turizmussal kapcsolatos kutatások már a 2000-es évek előtt elkezdődtek, hiszen az évezred elején több tanulmány is megjelent. Azonban a témával kapcsolatos kutatások és tanulmányok jelentős része az elmúlt tíz évben valósult meg (Movstafa – Abdulaziz 2023).

Wearing és McGehee (2013) összefoglalójukban azt emelik ki, hogy a kezdeti időszakban a kutatások többsége egy pozitív képet igyekezett bemutatni az önkéntes turizmus jelenségéről, kevesebb hangsúlyt fektetve annak negatív hatásaira. Ennek megfelelően az önkéntes turisták különböznek a tömegturistáktól, hiszen nagyrészt altruizmushoz kapcsolódó élményeket keresnek, motivációs készletük között megjelenik az önzetlenség, az önfejlesztés, a fogadó közösségnek való segítség, a közösségfejlesztésben való részvétel, illetve a kulturális megértés. A szerzők rámutattak továbbá a pozitív önkéntes turizmus különböző formáira, mint műemlék-helyreállítás, orvosi segítségnyújtás, oktatásban való részvétel, hozzájárulás a környezetvédelemhez (Wearing – McGehee 2013).

A 2010-es évek elején azonban megjelentek az első olyan szerzők, akik kritikusan kezdtek gondolkodni a nemzetközi turizmus jelenségéről. A cikkírók (Caton – Santos 2009; Guttentag 2009; Vrasti 2013) kritikája szerint az önkéntes turizmus a gyarmatosítás új formájának tekinthető, hiszen megteremti a függőség egy újabb formáját a fejlett és fejlődő országok között. Mások (Theerapappisit 2009; Palacios 2010) arra mutattak rá, hogy ez a fajta turizmus lehetőséget teremt a fogadó közösségek kizsákmányolására (lásd bővebben Wearing – McGehee 2013).

Wearing és McGehee (2013) tanulmányukban a fentiekkel kapcsolatosan kiemelik, hogy az önkéntes turizmus esetében bő egy évtized alatt szemléletváltás történt. A kezdeti érdekvényesítő/positív megközelítésből a kritikai gondolkodás irányába való olyan elmozdulás figyelhető meg, amely jellemző volt a tömegturizmus esetében az utóbbi húsz évben. A váltás szembeötlően a 2010-es évek közepére tehető, és a kutatások fókusza arra irányult, hogy olyan konkrét módszereket dolgozzanak ki az önkéntes turizmus számára, amelyek maximalizálják a pozitív hatásokat és minimalizálják a negatívakat.

Mindkét összefoglaló cikk (Wearing – McGehee 2013; Movstafa – Abdulaziz 2023) kiemeli, hogy az önkéntes turizmussal kapcsolatos szakirodalom a negyedik fázisban található, azaz a tudományos platformban. Ez a platform strukturált, interdiszciplináris, transzdiszciplináris, transznacionális és vegyes módszerű megközelítések alkalmazását kívánja meg az önkéntes turizmus szisztematikusabb és logikusabb vizsgálatához. Ez a tudományos hozzáállás egy olyan elméleti alapozással rendelkezik, amely tartalmazza az eddigi, tudományosan szilárd lábakon álló elméleteket és megközelítéseket:

- dekommodifikáció és feminista elmélet (Cousins et al. 2009; Lyons et al. 2009; Lyons et al. 2012),
- munkaügyi kapcsolatok elmélete (Vrasti 2013),
- társadalmi mozgásemélet (McGehee 2012),
- fejlődéselmélet (Guttentag 2009),
- társadalmi csereelmélet (McGehee – Andereck 2009),
- méltányosságelmélet (Pearce – Coghlan 2008),
- kritikai megközelítés (McGehee 2012) és
- a neokolonializmus-megközelítés (Palacios 2010).

A tudományos szemléletek magukban foglalják a módszertan teljes skáláját a kvalitatív esetelemzésektől a makro-kvantitatív adatokig, amelyek lehetővé teszik az önkéntes turizmus szélesebb körű megértését, akár globális szinten is. Ehhez szükséges a különböző definíciók és koncepciók bevezetése, figyelmet fordítva az önkéntes turizmuson keresztül a közösségek társadalmi fejlődésének optimális gyakorlatát megtestesítő innovatív koncepciók elterjesztésére.

Movstafa és Abdulaziz (2023) mindehhez még hozzáteszik, hogy a tudományos megközelítéseknek továbbá tartalmazniuk kell a kutatás paramétereit is, és azok finomítását, hiszen ezek által könnyebben vizsgálhatók majd a turizmus és az önkéntesség kapcsolódási pontjai. Ezek pedig a jelenség árnyaltabb megértéséhez és szakszerű kezeléséhez vezethetnek.

AZ ÖNKÉNTES TURIZMUS-KUTATÁSOK FŐBB TÉMÁI ÉS EREDMÉNYEI

Az önkéntes turizmussal kapcsolatos elméleti és gyakorlati jellegű kutatások a következő témákkal foglalkoznak: az önkéntesek utazás előtti motivációi, az önkéntes turizmust működtető szervezetek, a desztináció/fogadó közösség, az önkéntesek hazatérés utáni élete,

illetve az önkéntes turizmus pozitív és negatív hatásai. A következő részekben e témákat igyekszem bemutatni a szakirodalomra támaszkodva.

Az önkéntesek utazás előtti motivációi

Az önkéntes turizmus egyik legnagyobb kutatási irányvonala a motivációk körül forog: miért utazik egy önkéntes turista, illetve, ezek a motivációk különböznek-e a tömegturisták motivációjától? A téma frekvenciája miatt számos kutató foglalkozik e kérdésekkel. A motivációs diskurzusok nagy része az „önérdek kontra altruizmus” (Chen – Chen 2011) dichotómiája körül forog, amely számottevően megkülönbözteti az önkéntes turizmust a tömegturizmustól.

Michelle Callanan és Sarah Thomas (2005) egy elméleti modellt alkottak meg az önkéntes turizmust mozgó motivációs tényezők megértéséhez. A modell szerint az önkéntes turisták három típusa különböztethető meg:

- a sekélyes (shallow volunteer tourist),
- a középszintű (intermediate volunteer tourist) és
- a mélyen elkötelezett önkéntes turista (deep volunteer tourist).

Ezt a három kategóriát hat kritérium alapján hozták létre: a projekt célpontja, az önkéntes munka időtartama, az élmény fókusz (önérdek vagy altruizmus), az önkéntes képzettségi szintje, az aktív vagy passzív részvétel szintje, valamint a helyi közösséghez való hozzájárulás mértéke. Az elmélet szerint a *sekélyes önkénteseket* inkább a személyes érdekek mozgatják, mint ahogyan azt Walter Wymer és szerzőtársai (2010) a „szenzációhajhász” önkéntes turisták esetében megállapították. A *mélyen elkötelezett önkéntes* turisták inkább a fogadó közösség jólétét helyezik előtérbe motivációikban. A *középszintű önkéntes* a fenti két szélsőséges eset közepén helyezkedik el.

A tipológia az önkéntes turisztikai szervezetekre is vonatkoztatható, létrehozva az önkéntes turizmus célpiacainak tipológiáját is. Ennek függvényében a nem kormányzati szervezetek az altruista, mély önkéntesekre összpontosítanak, míg a kereskedelmi-turisztikai szolgáltatók az önérdek által vezérelt, sekélyes önkéntes turistákat célozzák meg.

Emellett Callanan és Thomas (2005) azt találta, hogy az önkéntes turizmust általánosságban négy motiváció mozgatja: (1) a kulturális elmélyülés, (2) a változás elérése, (3) a bajtársiasság keresése és (4) a családi kötődés. Ehhez kapcsolódóan Nicole Benson és Angela Siebert (2009) öt indítékot talált: (1) valami újszerű és egyedi élmény megtapasztalása, (2) afrikai emberekkel

való találkozás, (3) egy másik ország és kultúra megismerése, (4) egy másik országban való élet kipróbálása, és (5) a saját perspektíva bővítése, mint cél.

A motiváció területén végzett kutatások vitát váltottak ki a kutatók között: az önkéntes turisták motivációiban az altruizmus vagy az önérdek dominánsabb (Coghlan – Fennell 2009)? Több kutató (lásd Callanan – Thomas 2005; Grabowski 2011) állítja, hogy az önkéntes turistákat az altruista motívumok mozgatják, míg mások (Hustinx 2001; Tomazos – Butler 2010) arra a következtetésre jutottak, hogy az altruizmus-egoizmus tengelyén bármely pozíciót elfoglalhatnak. Ez utóbbi megközelítés egy átfogóbb és tudományosabb keretet kínál, hiszen elismeri, hogy az önkéntes turistákat összetett motivációk mozgatják: nem tekinti az altruizmust és az önérdeket egymást kizáró tényezőkné.

A kutatások során *a motivációkat* megvizsgálták *az életkor összefüggésében* is. Wearing és társai (2008) arra jutottak, hogy a fiatalok hajlamosabbak arra, hogy az önérdeket jelöljék meg elsődleges motivációnak. Ezek az egyének teszik ki az önkéntes turisták nagy részét. Általában egyetemi éveik és a munkaerőpiacra való belépésük közötti átmeneti időszakban vállalkoznak ilyen utazásokra (Simpson 2004). Egy másik jelentős korcsoport a 40-70 év közöttiek, akiknek a személyes haszonszerzés helyett inkább a kulturális elmélyülés, a társaság iránti vágy, a társadalomhoz való hozzájárulás lehetősége és a családi kapcsolatok erősítése a motivációjuk (Bakker – Lamoureux 2008).

McGehee és társai (2009) szintén találtak életkorbeli különbségeket az egoizmus és altruizmus mentén, amely következtében három motivációs kategóriába sorolták a nemzetközi önkénteseket:

- az előőrsek (vanguards),
- a pragmatikus (pragmatists) és
- a keresők (questers).

A legkisebb, legfiatalabb és legmotiváltabb csoport az *előőrseké*. Motivációjuk között szerepel a készségfejlesztés, és a fizikailag és lelkileg legintenzívebb önkéntes turisztikai élmény megélése. A legnagyobb csoport a *pragmatikusoké*, akik közé főként a középkorúak tartoznak. Őket a befogadó közösség tagjaival való kapcsolatépítés vágya motiválta. A *keresők* alkotják a legidősebbek csoportját. Ők bizonytalanok a motivációikat illetően, azonban hajlamosak az önzetlenség felé fordulni.

Vannak kutatások azonban, amelyek nem találtak különbséget a motivációkban az életkor alapján, inkább hasonlóságokat állapítottak meg. Ilyen például Carter (2008) kutatása, aki 17-65 év közötti önkéntesekkel készített interjút, és arra jutott, hogy az önkéntes motiváció fő mozgatórugója minden korosztály esetében az újszerű élmény megtapasztalása és mások megsegítése volt. Egy másik elemzés (Stoddart – Rogerson 2004) szerint minden korosztályra jellemző, hogy a legfőbb mozgatórugója a nemzetközi önkéntességnek a segítségnyújtás a kevésbé kiváltságos helyzetűeknek. Ezt követően olyan tevékenységeket választanak, amelyek által céljuk fejleszteni a képességeiket, interperszonális kapcsolatokat ápolni, és új úti célokat fedezni fel – mely célok mind énközpontúak.

Han és munkatársai (2019) az önkéntes turisták öt elsődleges motivációját azonosították: a személyes fejlődést, az altruista közösséggel való törődést, az ego-erősítést, a menekülést és az oktatásban való részvételt.

Movstafa és Abdulaziz (2023: 3256) tanulmányukban arra a következtetésre jutnak az önkéntes turizmus motivációival kapcsolatos kutatásokról, hogy annak ellenére, hogy jelentős ismeretanyag áll rendelkezésre, még mindig számos lehetőség van arra, hogy tovább vizsgálják a motivációkat, akár más, kapcsolódó témákkal összefüggésben. Whitney Knollenberg és munkatársai (2014) arra hívták fel a figyelmet, hogy kevés vizsgálat készült a fejlődő országokból érkező potenciális önkéntes turisták motivációjáról is.

Az önkéntes turizmust mozgató szervezetek jellemzői

Az önkéntes turizmus kapcsán a második legnagyobb kutatási terület az önkéntes turizmust működtető szervezetekre fókuszál. E szervezeteknek a mérete és a száma gyorsan növekszik. A nagy-britanniai Conservation Volunteers nonprofit szervezet volt az első, amely az 1950-es években elindította az első kimondottan önkéntes turizmus-fókuszú programokat. Ebben az időben elsősorban az Egyesült Királyságban szervezte projektjeit, és a fő hangsúly a környezet védelmén volt, hiszen ekkor szökkent szárba a környezeti problémákkal kapcsolatos tudatos gondolkodás. Ennek eredményeképpen számos, környezetvédelemmel foglalkozó szervezet kezdte felhasználni az utazásokat arra, hogy embereket vonjanak be olyan projektekbe, amelyek a helyi közösségek, a természet és a tudományos törekvések javát szolgálják (Wearing – McGehee 2013).

Az önkéntes turizmus népszerűségének rohamos növekedése vonzani kezdte a profitorientált vállalkozásokat is, amelyek gyorsan be is léptek erre a piacra, és árucikké alakították, a

nemzetközi önkéntességet, megváltoztatva az ágazat egészének jellegét. Movstafa és Abdulaziz (2023) azonban úgy gondolja, hogy a for-profit jellegű szervezetek elsődlegesen az ügyfelüket, azaz az önkénteseket szeretnék kiszolgálni, ezért kevésbé törekednek arra, hogy megfeleljenek a fogadó közösségnek. Ennek bizonyítása azonban további empirikus kutatásokat igényel, vélik a szerzők.

Az önkéntes turizmust mozgató szervezetek közé tartoznak az utazási irodák, a környezetvédelmi és humanitárius civil szervezetek, valamint a kutatócsoportok, amelyek lehetőséget biztosítanak az önkéntesek számára, hogy részt vegyenek különféle közösségfejlesztő, ökológiai, kulturális és tudományos projekteken. Kimondható, hogy e szervezeteknek nagyon fontos szerepük van a jó gyakorlatok maximalizálásában, annak ellenére, hogy kevés kutatás született ebben a témában, illetve a lehetséges előnyök maximalizálásában és a lehetséges negatív hatások csökkentésében (Movstafa és Abdulaziz 2023).

McGehee és munkatársa, Kathleen Andereck (2008) ugyancsak kiemelik az önkéntes turisztikai szervezetek fontosságát, hiszen hidat képeznek az önkéntes turisták és a fogadó szervezetek között a közösségalapú projekteken. McGehee (2012) további érveket szolgáltat arra, hogy e szervezetek szerepet játszanak a társadalmi változások előidézésében azáltal, hogy az általános gondolkodást elmozdítják a sztereotípiáktól és a neokolonializmustól egy emancipáltabb társadalmi felfogás irányába.

A legfrissebb összefoglaló tanulmányukban Movstafa és Abdulaziz (2023: 3257) azt írják, hogy ez esetben is kutatásokra van szükség, ahol a fókusz a környezetvédelemre esik, és olyan szervezeteket is megvizsgálunk, amelyek a helyi közösségeket is támogatják, ugyanis e szervezetek többsége helyi civil szervezetekkel működik együtt.

A helyi közösség, a desztináció kérdése az önkéntes turizmusban

Az önkéntes turizmus harmadik, és egyben legfontosabb szereplője: a fogadó közösség (Singh 2002). A szakirodalom azonban azt tükrözi, hogy a kutatások kevesebb figyelmet fordítanak a befogadókra, akár egyéni, akár közösségi szinten. Itt kiemelendő Natan Urielynek és Arie Reichelnek (2000) korai, majd pedig Uriely és munkatársai (2003) későbbi, illetve Ram Cnaan és szerzőtársainak (2010) munkái.

E közeg kutatása nehézkes, kihívásokkal teli, hiszen gyakran nem érhetőek el a kutatók számára a szociokulturális, gazdasági vagy nyelvi különbségek miatt. Emellett azért is nehéz kutatni a

helyi közösségeket, mint az önkéntes turizmus desztinációját, mert a vendéglátók gyakran nem tudják, hogy közösségükben önkéntes turisztikai tevékenységek zajlanak, valamint ebből adódóan gyakran nem is gondolnak önkéntes turistaként azokra a kívülállókra, akik segíteni érkeznek a közösségbe (McGehee – Andereck 2008).

Egy másik nehézség, amelyet a szakirodalom említ, hogy a befogadó közösséghez tartozó összes kategóriájú érdekeltet fel kellene térképezni, amely a marginalizált csoportok esetében nem egyszerű, hiszen e csoportok integrálása gyakran a hatalmi dinamika, illetve a társadalmi-gazdasági státusz függvénye, amely gyakran akadályozott. Ezeket a problémákat tárgyalja McGehee és Andereck (2009) kutatása.

A kérdéssel foglalkozó szakirodalom rámutat arra is, hogy nagyon fontos olyan kutatásokat megvalósítani az önkéntes turizmus területén, amelyek előterében a fogadó közösségek állnak. Ezáltal is nagyobb hangsúlyt kap az a megközelítés, amely kiemeli, hogy az önkéntes turisztikai kezdeményezések relevánsak kell, legyenek a helyi közösség számára, figyelembe véve annak lehetséges pozitív és negatív hatásait. A fogadó közösségekre Wearing hívta fel a figyelmet munkássága során (Wearing – Wearing 1999; Wearing 2001) majd pedig Jess Ponting és munkatársai (2005) foglalkoztak kiemelten a témával.

A piacgazdaságban a turizmus az emberek utazás iránti vágyát pénzzé teszi, és a természeti és kulturális javakat a haszonszerzés eszközeként használja fel. A turizmus piacát tehát elsősorban az élmények iránti kereslet mozgatja, amely gyakran kizárja a fogadó közösséget az egész folyamatból. Ennek eredményeként a fejlődő országok helyi közösségei csak korlátozottan járulnak hozzá a turizmus működtetéséhez, sőt néha akadályoztatva is vannak, amellett, hogy nem egyenlő feltételek mellett léphetnek kapcsolatba a turistákkal. Movstafa és Abdulaziz (2023: 3258) azt javasolja, hogy a közösségközpontú kutatásokat ebben az irányban is érdemes elmozdítani. Kifejtik, hogy az önkéntes turizmus egyik alapelve, hogy elősegítse a gazdaságilag hátrányos helyzetű nemzetek fejlődését. Ezt azonban veszélyezteti a gazdasági neoliberalizmushoz való merev ragaszkodás, illetve akadályozza az olyan alternatív turisztikai modellek feltárását és megvalósítását, mint az önkéntes turizmus. A turizmus e formája elősegítheti az árucikké tett neoliberális turisztikai és kutatási megközelítésektől való elfordulást egy alternatív gyakorlati és elemzési paradigma irányába. Nehézségeket jelenthet azonban a helyi közösség részvételének, illetve a kutatás túlzottnak ítélt költségeinek a megszerzése (Movstafa – Abdulaziz 2023).

Az árucikké válás vitáján túl a közösségközpontú kutatások összetett kapcsolatokat is feltártak a fogadó közösség és a turista között. Azok az önkéntes turisztikai projektek, amelybe civil szervezeteket is bevontak, olyan keretet biztosítanak, amely alapján újrafogalmazható egy úti cél kulturális tere, és ezáltal a vendéglátó és a vendég közötti interakció (Gustafson 2001; Meethan 2002). Amennyiben figyelembe veszik a helyi közösség meglátásait, véleményét is, akkor megnő az esélye az alternatív turisztikai programok kibontakozásának. E keretben felértékelődik a másság, kisebbség és identitásrögzítés nélkül, és lehetővé válik az önkéntes turista, a fogadó közösség és az önkéntes turisztikai szervezet közötti többirányú együttlét és együttépítkezés folyamata, amely mindenki számára előnyökkel jár. Lehetővé válik a turista és fogadó közösség közötti interakció, a kulturális- és tapasztalatcsere (Wearing – McGehee 2013).

Wearing és munkatársai már 2005-ben, míg McGehee 2021-ben javasolta a (helyi)politika és kormányzás önkéntes turizmusban betöltött szerepének vizsgálatát, miszerint elengedhetetlen feltárni a közerkölcsök eseteit, amelyeket a helyi közigazgatás, a helyi gazdasági szereplők és a helyi önkormányzatok kezdeményeznek a fogadó közösségekben (Wearing et al. 2005; Wearing – Ponting 2006). Ezeknek a vizsgálata azért fontos, mert a fejlett és fejlődő országok kisebbségi és marginalizált közösségein belül új társadalmi erkölcsöt hozhatnak létre a hovatartozás érzésében, illetve megreformálhatják és szabályozhatják a jelenlegi, világszerte uralkodó nyugati turizmus kereskedelmi és szabványosító jellegét (Lyons et al. 2012).

Mindezek mellett még számos terület adott a közösségközpontú tudományos vizsgálatokra, különös tekintettel arra, hogy megjelent a The International Ecotourism Society „Nemzetközi önkéntes turizmus irányelvek kereskedelmi utazásszervezők számára”¹⁰ című ajánlása (Movstafa – Abdulaziz 2023).

Önkéntes turisták a hazatérés után

Az önkéntes turizmusnak egy izgalmas, ugyanakkor kevés tudományos figyelmet kapott területe az egyén önkéntes turisztikai tapasztalata utáni hazatérésének vizsgálata.

McGehee és szerzőtársai (2005) arról írnak a 2000-es évek közepén, hogy az önkéntes turisták életében változások következtek be, miután hazatértek: megváltoztatták vásárlásokkal

¹⁰ <https://issuu.com/ecotravel/docs/voluntourism-guidelines>

kapcsolatos döntéseiket, az otthoni civil szervezetekben való részvételüket, sőt a családdal, a barátokkal és a munkatársakkal való kapcsolataikat is (McGehee 2002; McGehee – Santos 2005).

Sue Broad (2003) megállapította, hogy az önkéntes turisták személyiségfejlődésen mentek keresztül, illetve megváltozott a világról alkotott képük. Ez annak eredménye volt, hogy aktívan részt vettek a fogadó közösség mindennapi ügyeiben, valamint kapcsolatban álltak a közösség tagjaival. Más kutatók (lásd Wearing 2002; Sin 2009) is beszámoltak az önkéntes turisták körében észlelhető személyiségfejlődésről.

2010-ben Andrew Bailey és Keith Russel feltárta, hogy az önkéntes turizmusban résztvevő főiskolások olyan pozitív változásokat tapasztaltak magukon hazatérésük után, hogy nyitottabbak lettek, fogékonyabbak az állampolgári attitűdökre, illetve bölcsőbbeknek érezték magukat. Pszichológiai szempontból is vizsgálták az önkéntes turisták utazás utáni változásait, ahol Zoe Alexander (2009) és Simone Grabowski (2011) arra jutottak, hogy a résztvevők bizalma és önbizalma nőtt, illetve kreatívabbak lettek. Emellett Grabowski (2011) azt is feltárta, hogy az önkéntes turisták számára kihívást jelentett újra alkalmazkodni az otthoni környezethez. Ezt a jelenséget elnevezték *dekulturációnak*, ami azt jelenti, hogy az egyén két külön kulturális környezet, nevezetesen a befogadó közösség és a származási közösség között reked. Az önkéntes turisták beszámolóí arról tanúskodtak, hogy nehéz volt úgy visszatérni a mindennapi életbe, mintha mi sem történt volna, és gyakran elszigetelve érezték magukat, ha nem kerültek kapcsolatba olyan személyekkel, akik szintén részt vettek önkéntes turisztikai projekteken (McGehee – Santos 2005).

Clark Callanan (2010) azonban a dekulturáció hiányát tudta regisztrálni azokban az esetekben, amikor a hazatérő önkéntes turistáknak nem jelentett nehézséget az otthoni kultúrába való visszailleszkedés. Ennek az ellentmondásos eredménynek több lehetséges magyarázata van a szakirodalomban. Az egyik ilyen az információs technológia és a közösségi média fejlődésére, és annak térnyerésére vonatkozik. Lis Sink (2011) azt figyelte meg, hogy az önkéntes turistáknak lehetőségük van fenntartani a kommunikációt az őket fogadó közösség tagjaival a közösségi média-platformok segítségével. Ez lehet egy olyan tényező, amely hozzájárul az ellentétes kutatási eredményekhez. Egy másik magyarázat (Wearing – McGehee 2013) az emlékezet működését hívta segítségül. Az önkéntes turizmus esetében az egyén gazdag kulturális élményben részesül az intenzív interkulturális érintkezések által a fogadó közösséggel. Ez az élménye újra megerősödik benne azáltal, hogy folyamatosan kapcsolatot

tart fenn velük és visszaemlékezik a közösségi média segítségével. Ezzel kapcsolatosan a szakirodalom Margaret Ledwith (2005) elméletét emeli ki, amely szerint életünk történéseit mindig másképp meséljük el és vizsgáljuk felül annak függvényében, hogy épp ki a hallgatóságunk, milyenek akkor az emlékeink a történésekről, illetve milyen akkor a rálátásunk a történésekre. Ezek eredményeként a történeteket az idő, a tér és az értelmezés alakítja, a történetek elmesélése azonban az öntudatunk kifejezésének eszköze lehet.

Szakirodalmilag fontos Anne Zahra és Alison McIntosh (2007) munkája is, akik longitudinális vizsgálatot végeztek az önkéntes utazásból hazatérők körében. A kutatás résztvevői nyolc év távlatából is arra jutottak, hogy az önkéntes turisztikai programnak hosszú távú hatása volt mindennapi életükre (Zahra – McIntosh 2007; Zahra 2011). E téma feltárása is további vizsgálatokat igényel, hiszen más kutatás az önkéntes turizmus hosszú távú hatásairól nem készült. Emellett még további kérdésként felmerül az önkéntes turizmusban résztvevők utóéletének vizsgálata is, például a fogadó közösség vonatkozásában (Movstafa – Abdulaziz 2023).

Az önkéntes turizmus előnyei és hátrányai

Az önkéntes turizmus pozitív, illetve negatív hatásairól többen is írtak. Sokan gondolják úgy azonban, hogy az önkéntes turizmus egyformán előnyös az önkéntes turistákra és a fogadó közösségekre nézve (Movstafa – Abdulaziz 2023).

Az önkéntes turizmus előnyeinek kiemelésre példa Adams Bodomó (2012) tanulmánya, aki szerint az önkéntességnek ez a formája a békés kulturális csere ígéretes aktusa, amely elősegíti a határokon átívelő produktív párbeszédet és tapasztalatszerzést, eközben hidat képez a kultúrák között, erősítve a nemzetek közötti elkötelezettséget.

Freya Higgins-Desbiolles (2018) fenntartható turizmusnak tartja az önkéntes turizmust, hiszen az magába foglalja a fenntartható fejlődést a turisztikai ágazatban. Az önkéntes turizmus során turisztikai erőforrásokat használnak fel a fogadó közösségek és környezetük segítésére, illetve az önkéntes turisták kiszolgálására, anélkül, hogy veszélyeztetnék a jövőbeli keresletet. Mások is megerősítik a fenntartható turizmus alapelvét az önkéntes turizmus kapcsán, hiszen az gazdasági, társadalmi és ökológiai haszonnal jár a fogadó közösség számára (Movstafa – Abdulaziz 2023).

Pénzügyi előnyei közé tartozik a pénzbeli támogatás, a helyi foglalkoztatási lehetőségek bővítése, a jobb infrastruktúra és egyéb létesítmények létrehozása (Proyrungroj 2017; Lee 2020).

Társadalmi előnyt jelent, hogy forrásokat biztosítanak a befogadó közösség megsegítésére, oktatási lehetőségeket kínálnak a fogadó közösség tagjai számára, illetve támogatják a helyi kulturális életet. Az ökológiai előny azt jelenti, hogy az önkéntesek segíthetnek helyreállítani és megőrizni a célállomás környezetét (Movstafa – Abdulaziz 2023).

Számos tudományos cikk kiemeli az önkéntes turisztikai programok előnyeit, tekintettel az önkéntes turistákra is. Ilyen előnyök például a kommunikációs készségek fejlesztése, a kultúrák közötti megértés, a nyelvtanulás, az új kapcsolatok kialakítása, a környezetismeret, az új tapasztalatok szerzése és a munkakészségek fejlesztése (Hernández-Maskivker et. al 2018).

Abreu és Ferreira (2021) tanulmányukban összegzik azon tudományos cikkeket, amelyek az önkéntes turizmus hatásait írják le az önkéntesekre (3. táblázat) és a fogadó közösségre (4. táblázat) nézve.

3. táblázat. Az önkéntes turizmus hatása az önkéntesekre

Hatás megnevezése	Tanulmányok
Szakmai tapasztalat és kompetenciák	Devereux (2008); Sherraden et al. (2008).
Személyiség fejlődése	Guttentag – Wiley (2009); Van Wiligen (2000); Devereux (2008); Sherraden et al. (2008); Cnaan et al (2010).
Interkulturális kompetenciák és nyelvi készségek	Guttentag – Wiley (2009); Sherraden et al. (2008); Bodomo (2012).
Nemzetközi tudáskészlet és megértés	Guttentag – Wiley (2009); Sherraden et al. (2008); Bodomo (2012).
Civil és globális társadalmi részvétel	Cnaan et al (2010); Smith et al. (2013).
Szakmai fejlődés	Cnaan et al (2010); Sherraden et al. (2008).

Forrás: Abreu és Ferreira (2021: 22) alapján.

A 3. táblázatban azt láthatjuk, hogy az önkéntes turizmus által szakmai fejlődésen mennek át a résztvevő önkéntesek (például munkatapasztalat és -készség, nyelvtudás fejlesztése). Emellett a személyiségükben is fejlődés figyelhető meg: jobb önismeret, az identitás pozitív átalakulása, világnézet átalakulása, empátia fejlődése. Harmadik hatásként gyarapodik a nemzetközi ismeretük: új kultúrák és emberek megismerése, a társadalmi integrációhoz való

hozzájárulás, magasabb szintű társadalmi részvétel (Abreu – Ferreira 2021). Ezekből azt láthatjuk, hogy a nemzetközi önkéntesség inkább pozitív hatással van az önkéntesekre nézve.

4. táblázat. Az önkéntes turizmus hatása a fogadó közösségre

Hatás megnevezése	Tanulmányok
Társadalmi, gazdasági, környezeti és politikai feltételek	Guttentag – Wiley (2009); Loiseau et al. (2016).
Interkulturális tudás, megértés és készségek	McGehee – Santos (2005); Palacios (2010); Loiseau et al. (2016)
A helyi igények és szükségletek elhanyagolása	Sherraden et al. (2008); Devereux (2008); Guttentag – Wiley (2009)
Globális szerepvállalás	Simpson (2004); Loiseau et al. (2016)
Paternalizmus és függőség	Sherraden et al. (2008); Guttentag – Wiley (2009); Carpenter (2015); McGehee (2015)
A fogadó közösség kapacitása	Loiseau et al. (2016); Jackson – Adarlo (2014)
Környezetvédelem	Sherraden et al. (2008); Loiseau et al. (2016); Jackson – Adarlo (2014)

Forrás: Abreu és Ferreira (2021: 22) alapján.

A 4. táblázat, már bemutat negatív hatásokat is, amelyek a fogadó közösséget érik az önkéntes turizmus során. Ilyen negatív hatás az, hogy ezek a projektek figyelmen kívül hagyják a helyi közösség igényeit és szükségleteit, hiszen az önkéntesek vágyaira épülnek. Hátráltatják a munkálatok előrehaladását, mert sokszor olyan egyének vesznek részt a programokban, akik nem rendelkeznek megfelelő szakmai kompetenciákkal (például a gap-year diákok, akik egy évet kihagynak a tanulmányaikból – jellemzően a középiskola és a felsőoktatás között –, hogy azt önkéntességre fordítsák), illetve hiányosak a helyi ismereteik. Ugyanakkor ezek a programok megzavarják a helyi gazdaságot, hiszen nem feltétlenül járnak gazdasági haszonnal a fogadó közösség számára, negatívan befolyásolhatják a munkaerő keresletet, illetve függőségi viszonyt teremthetnek. Más negatív hatásai a nemzetközi önkéntességnek a fogadó közösségre nézve a meglévő sztereotípiák megerősítése, illetve a nagyobb hatalommal bírók érdekeinek megerősítése (Abreu – Ferreira 2021). További kutatások rámutattak arra, hogy a fogadó közösség tagjai kisebbségnek érzik magukat, mialatt tehetősebb országból származó egyénekekkel lépnek kapcsolatba (Lo – Lee 2011).

Léteznek azonban olyan kutatások is, amelyek arra összpontosítanak, hogy hogyan lehetne ellensúlyozni ezeket a negatív hatásokat. Egyes kutatók arra jutottak, hogy kulcsszerepük az önkéntes turisztikai szervezeteknek lenne, hiszen ők segíthetik az önkénteseket olyan munkát

találni, amely figyelembe veszi mind az önkéntes, mind a fogadó közösség igényeit (Raymond – Hall 2008). Mások abban látják a megoldást, hogy a belföldi önkéntes turizmust kellene beindítani és működtetni, hiszen ennek a jótékony hatása csökkentené a nemzetközi önkéntesség fogadó közösségekre gyakorolt káros okozatait (Rattan et al. 2012; Pompurová et al. 2020; Mertens 2022). Itt fontos azonban megemlíteni, hogy az önkéntes turizmusnak eltérő hatása lehet a célközösségre nézve, ha az fejlett vagy fejlődő célországához tartozik.

ÖSSZEGZÉS

Noha az önkéntes turizmus egy viszonylag új jelenségnek számít (nemzetközi szinten is), mégis nagy népszerűségnek örvend világszerte. Ezt a népszerűséget kihasználva, számos piaci szervezet lépett be a turizmusnak eme piacára, árucikké formálva a nemzetközi turizmust a gazdasági haszon reményében. Ennek következtében az önkéntes turisztikai programok többsége (főként a piaci megoldásokra épülő) nem veszi figyelembe a desztinációk sajátosságait, igényeit és szükségleteit, negatív hatásokat generálva ezáltal számukra.

A jelenség kutatásáról elmondható, hogy a 1990-es évek végén és a 2000-es évek elején, amikor az önkéntes turizmus kezdett ismertté válni, még kevés kutatás készült. Ezek a korai kutatások a nemzetközi turizmust főként pozitív megközelítésből mutatták be. Ugyanakkor az elmúlt 15-20 évben megtöbbszöröződött a kutatások és tudományos cikkek száma. Erre az időszakra tehető az önkéntes turizmus robbanásszerű, globális elterjedése is. E kutatásokban már tetten érhető a kritikai gondolkodás is, amely igyekszik bemutatni az önkéntes turizmus negatív hatásait is a pozitívak mellett, illetve megoldásokat javasolni a káros hatások ellensúlyozására.

A legnépszerűbb kutatási téma az önkéntes turisták indulás előtti motivációinak vizsgálata, ezt követi az önkéntes turizmust működtető szervezetek kutatása, majd az önkéntes turizmus pozitív és negatív hatásait bemutató felmérések. Kevésbé kutatott témák közé tartozik a desztináció/fogadó közösség témaköre, az önkéntes turisták hazatérés utáni élete, illetve az egy országon belüli önkéntes turizmus jelenségének kutatása.

Abreu és Ferreira (2021) számos helyen kiemelik szakirodalmi áttekintésükben, hogy további kutatások szükségesek az önkéntes turizmus területén, amelyek hozzájárulhatnak ahhoz, hogy az önkéntes turizmus a turizmus olyan egyedi formájává váljon, amely elősegíti a pozitív

nemzetközi szolidaritást. Jim Butcherre (2011) hivatkozva megjegyzik, az önkéntes turizmust még mindig a politikai erők hatják át, amelyek negatív hatással vannak a jelenségre.

Az önkéntes turizmust úgy kellene elemezni, mint a turizmus bármely formáját, és hogy a kutatók vizsgálataik során biztosítsák a kritikai gondolkodást, és az önkéntes turizmus széleskörű ismeretét, amely által hozzájárulhatnak a hatások mérsékléséhez és a fenntarthatóbb önkéntes turizmus kialakulásához (Hernández-Maskivker et al. 2018; Abreu – Ferreira 2021).

Adam O'Malley (2018) azt javasolja, hogy több kvalitatív és kvantitatív jellegű kutatást kellene megvalósítani annak érdekében, hogy megalapozott statisztikai bizonyítékokat lehessen bemutatni az önkéntes turisztikai programokról, amely által pontosabb kimutatásokat lehet kapni a programok hatásairól.

Gilda Hernández-Maskivker és munkatársai (2018) azt javasolják, hogy újra kell keretezni az önkéntes turizmus jelentését, hiszen sokszor oximoronként hat az önkéntes turista kifejezés, illetve újra kell értelmezni a turizmus és az önkéntes tevékenységek összekapcsolásának következményeit. Ebbe a folyamatba be kell vonni az önkéntes turistákat is.

Movstafa és Abdulaziz (2023) is megfogalmaz néhány területet, ahol még bővíteni lehet a kutatásokat:

- az önkéntes turizmus szabványainak hatékonysági vizsgálata,
- az önkéntes turizmus és a mobilitás: társadalmi-gazdasági, kulturális és fizikai terepeken átívelő globális közösségek támogatásának vizsgálata,
- az önkéntes turizmus és a nem kereskedelmi típusú turizmusformák (pl. hátizsákos turizmus, WWOOF¹¹) összefüggései,
- az önkéntes turizmus és a közösségi média szerepe,
- az önkéntes turizmus, a közösségi jólét és az életszínvonal összefüggései,
- az önkéntes turizmus és a társadalmi tőke megteremtése és felerősítése közötti összefüggések,
- az önkéntes turizmus civil társadalomra gyakorolt hatásai,
- a projektek célzott, matematikailag megalapozott hatásvizsgálata elsősorban kvantitatív eszközökkel, a szociológiai jellegű kvantitatív és kvalitatív vizsgálatok mellett.

¹¹ <https://wwooof.net/>

Zárásként Movstafa – Abdulaziz (2023: 3261) nyomán kijelenthetjük, hogy annak ellenére, hogy számos kutatás készült az önkéntes turizmusról, még nagyon sok aspektusa ad lehetőséget további vizsgálatok lebonyolítására, illetve számos vita (például egoista versus altruista motivációk, önkéntes versus turista, pozitív hatások versus negatív hatások, kereskedelmi versus nem kereskedelmi célú tevékenység) teszi szükségessé, hogy további tudományos jellegű empirikus kutatás valósuljon meg a jövőben.

IRODALOM

- Abreu, José – Ferreira, Marisa R. (2021): What we know about volunteer tourism – an approach to motivations and impacts. *Int. J. Sustainable Society*, 13(1) pp. 16–33.
DOI: 10.1504/IJSSOC.2021.115676
- Alexander, Zoe (2009): The effects of voluntourism (volunteer tourism) on the volunteer (the self). *The Voluntourist*, 5(2) www.voluntourism.org. Letöltve: 2024.05.30.
- Bailey, Andrew – Russell, Keith (2010): Predictors of interpersonal growth in volunteer tourism: a latent curve approach. *Leisure Sciences*, 32(4) pp. 352-368.
DOI: 10.1080/01490400.2010.488598
- Bakker, Martine – Lamoureux, Kristin (2008): *Volunteer tourism – International. Travel and tourism analyst*. London: Mintel International Group Ltd.
- Bartram, Timothy – Cavanagh, Jillian – Hoye, Russel (2017): The growing importance of human resource management in the NGO, volunteer and not-for-profit sectors. *International Journal of Human Resource Management*, 28(14) pp. 1901–1911.
DOI <https://doi.org/10.1080/09585192.2017.1315043>.
- Benson, Angela – Siebert, Nicole (2009): Volunteer tourism: motivations of German participants in South Africa. *Annals of Leisure Research*, 12(3-4) pp. 295-314.
- Bodomo, Adams (2012): *Africans in China: a sociocultural study and its implications on Africa-China relations*. Amherst: Cambria Press
- Britton, Stephen G. (1987): Tourism in small developing countries. In: Britton, Stephen – Clarke, William C. (eds): *Ambiguous Alternative: Tourism in Small Developing Countries*. Suva: University of South Pacific, pp. 167-194.
- Broad, Sue (2003): Living the Thai life – a case study of volunteer tourism at the Gibbon Rehabilitation Project, Thailand. *Tourism Recreation Research*, 28(3) pp.63-72.
DOI: 10.1080/02508281.2003.11081418
- Brown, Sally (2005): Travelling with a purpose: understanding the motives and benefits of volunteer vacationers. *Current Issues in Tourism*, 8(6) pp. 479-496.
DOI: 10.1080/13683500508668232
- Butcher, Jim – Smith, Peter (2010): 'Making a difference': volunteer tourism and development. *Tourism Recreation Research*, 35(1) pp. 27-36.
DOI: 10.1080/02508281.2010.11081616
- Callanan, Clark (2010): Going home: deculturation experiences in cultural reentry. *Journal of Intercultural Communication*, 10(1) pp. 1-11.
DOI: 10.36923/jicc.v10i1.492

- Callanan, Michelle – Thomas, Sarah (2005): Volunteer tourism: deconstructing volunteer activities within a dynamic environment. In. Novelli, Marina (ed.): *Niche Tourism: Contemporary issues, trends and cases*. Oxford: Butterworth-Heinemann, pp. 183-200.
- Carpenter, Kathie (2015): Childhood studies and orphanage tourism in Cambodia. *Annals of Tourism Research*, 42(6) pp. 15-27.
DOI: <https://doi.org/10.1016/j.annals.2015.08.010>.
- Caton, Kelle – Santos, Carla (2009): Images of the other: selling study abroad in a postcolonial world. *Journal of Travel Research*, 48(2) pp. 191-204.
DOI: 10.1177/0047287509332309
- Chen, Li-Ju – Chen, Joseph (2011): The motivations and expectations of international volunteer tourists: a case study of Chinese Village Traditions. *Tourism Management*, 32(2) pp. 435-442.
DOI: 10.1016/j.tourman.2010.01.009
- Cnaan, Ram – Smith, Karen A. – Holmes, Kirsten – Haski-Leventhal, Debbie – Handy, Femida (2010): Motivations and benefits of student volunteering: comparing regular, occasional, and non-volunteers in five countries. *Canadian Journal of Nonprofit and Social Economy Research*, 1(1) pp.65–81.
DOI: 10.22230/cjnser.2010v1n1a2
- Coghlan, Alexandra (2008): Exploring the role of expedition staff in volunteer tourism. *International Journal of Tourism Research*, 10(2) pp. 183-191.
DOI: 10.1002/jtr.650
- Coghlan, Alexandra – Fennell, David (2009): Myth or substance: an examination of altruism as the basis of volunteer tourism. *Annals of Leisure Research*, 12(3-4) pp. 377-402.
DOI: 10.1080/11745398.2009.9686830
- Cohen, Erik (1987): Alternative tourism – a critique. *Tourism Recreation Research*, 12(2) pp. 13-18.
DOI: 10.1080/02508281.1987.11014508
- Cohen, Lizabeth (2003): *'A consumers' republic: The politics of mass consumption in postwar America*. New York: Knopf Publishers.
- Cousins, Jenny A. – Evans, James – Sadler, Jonathan (2009): Selling conservation? Scientific legitimacy and the commodification of conservation tourism. *Ecology and Society*, 14(1) pp 32.
DOI: 10.5751/ES-02804-140132
- Dernoi, Louis (1981): Alternative tourism: towards a new style in north-south relations. *International Journal of Tourism Management*, 2(4) pp. 253-264.
DOI: [https://doi.org/10.1016/0143-2516\(81\)90030-X](https://doi.org/10.1016/0143-2516(81)90030-X)
- Dernoi, Louis (1988): Alternative or community based tourism. In. D'Amore, Louis – Jafari, J. (eds.): *Tourism – A vital force for peace*. Montreal: D'Amore.
- Devereux, Peter (2008): International volunteering for development and sustainability: outdated paternalism or a radical response to globalisation? *Development in Practice*, 18(3) pp. 357-370.
DOI: 10.1080/09614520802030409
- Ellis, Claire (2003): Participatory environmental research in tourism – a global view. *Tourism Recreation Research*, 28(3) pp. 45-55.
DOI: 10.1080/02508281.2003.11081416
- Grabowski, Simone (2011): Volunteer tourism, acculturation and re-entry: the blend of three concepts. In. Reisinger, Yvette (ed.): *Transformational Tourism: Tourist Perspectives*. Wallingford: CABI, pp. 183-198.

- Garland, Diana – Myers, Dennis - Wolfer, Terry (2009): Protestant Christian volunteers in community social service programs: what motivates, challenges, and sustains their service. *Administration in Social Work*, 33(1) pp. 23-39.
DOI: 10.1080/03643100802508627
- Gray, Noella – Campbell, Lisa (2007): A decommodified experience? Exploring aesthetic, economic and ethical values for volunteer tourism in Costa Rica. *Journal of Sustainable Tourism*, 15(5) pp. 463-482.
DOI: 10.2167/jost725.0
- Gustafson, Per (2001): Meanings of place: everyday experience and theoretical conceptualizations. *Journal of Environmental Psychology*, 21(1) pp. 5-16.
DOI: 10.1006/jevp.2000.0185
- Guttentag, Daniel (2009): The possible negative impacts of volunteer tourism. *International Journal of Tourism Research*, 11(6) pp. 537-551.
DOI:10.1002/jtr.727
- Halpenny, Elizabeth – Caissie, Linda T. (2003): Volunteering on nature conservation projects: volunteer experience, attitudes and values. *Tourism Recreation Research*, 28(3) pp. 25-33.
DOI: 10.1080/02508281.2003.11081414
- Han, Heesup – Lee, Soyeun – Meng, Bo – Chua, Bee-Lia – Ryu, Hyungseo Bobby (2020): The Relative Importance of Volunteer Tourism (Sustainable/Pro- Social Form of Tourism) Motivation Factors for Young Tourists: A Descriptive Analysis by Continents, Gender, and Frequency. *Sustainability*, 12(10) pp.
DOI: 4002.https://doi.org/10.3390/su12104002
- Harlow, Sue - Pomfret, Gill (2007): Evolving Environmental Tourism Experiences in Zambia. *Journal of Ecotourism*, 6(3) pp. 184-209.
DOI: 10.2167/joe182.0
- Hernández-Maskivker, Gilda – Lapointe, Dominic – Aquino, Rayssa (2018): The impact of volunteer tourism on local communities: A managerial perspective. *International Journal of Tourism Research*, 20(5) pp. 650-659.
DOI: https://doi.org/10.1002/jtr.2213
- Higgins-Desbiolles, Freya (2018): Sustainable tourism: Sustaining tourism or something more? *Tourism Management Perspectives*, 25, pp. 157-160.
DOI: 10.1016/j.tmp.2017.11.017
- Holden, Peter (1984): *Alternative tourism: Report on the workshop on alternative tourism with a focus on Asia*. Bangkok: Ecumenical Coalition on Third World Tourism.
- Hustinx, Lesley (2001): Individualisation and new styles of youth volunteering: an empirical investigation. *Voluntary Action*, 3(2) pp. 57-76.
- Jackson, Liz – Adarlo, Genejane (2014): Bridging cultures through unpaid labor: US volunteer teachers' experiences in China's Yunnan Province. *International Journal of Voluntary and Nonprofit Organizations*, 27(5) pp. 1-23.
DOI: 10.1007/s11266-014-9519-1
- Knollenberg, Whitney – McGehee, Nancy – Boley, Bynum – Clemmons, Davis (2014): Motivation-based transformative learning and potential volunteer tourists: facilitating more sustainable outcomes. *Journal of Sustainable Tourism*, 22(6) pp. 922-941.
DOI:10.1080/09669582.2014.902065
- Ledwith, Margaret (2005): Personal narratives/political lives: personal reflection as a tool for collective change. *Reflective Practice*, 6(2) pp. 255-262.
DOI: 10.1080/14623940500106237.

Lee, Hiu Yan (2020): Understanding community attitudes towards volunteer tourism. *Tourism Recreation Research*, 45(4) pp. 445-458.

DOI: 10.1080/02508281.2020.1740959

Lee, Hiu Yan (2021): Do the locals really feel good? Understanding wellbeing in volunteer tourism from the perspectives of host communities in Mongolia. *Journal of Tourism and Cultural Change*, 19(5) pp. 628-653.

DOI: 10.1080/14766825.2020.1800022

Lo, Ada – Lee, Candy (2011): Motivations and perceived value of volunteer tourists from Hong Kong. *Tourism Management*, 32(2) pp. 326-334.

DOI: 10.1016/j.tourman.2010.03.002

Loiseau, Bethina – Sibbald, Rebekah – Raman, Salem – Darren, Benedict – Loh, Lawrence – Dimaras, Helen (2016): Perceptions of the role of short-term volunteerism in international development: views from volunteers, local hosts, and community members. *Journal of Tropical Medicine*, Vol. 17, pp. 1-12

DOI: 10.1155/2016/2569732

Lough, Benjamin – Tiessen, Rebecca – Lasker, Judith (2018): Effective practices of international volunteering for health: perspectives from partner organizations. *Globalization and Health*, 14(1) pp. 1-11.

DOI:10.1186/s12992-018-0329-x

Lyons, Kevin – Hanley, Jo – Wearing, Stephen – Neil, John (2012): Gap year volunteer tourism: myths of global citizenship? *Annals of Tourism Research*, 39(1) pp. 361-378.

DOI:10.1016/j.annals.2011.04.016

Lyons, Kevin – Wearing, Stephen – Benson, Angela (2009): Introduction to the special issue on volunteer tourism. Special issue on volunteer tourism. *Annals of Leisure Research*, 12(3-4) pp. 269-271.

DOI: 10.1080/11745398.2009.9686823

McGehee, Nancy (2002): Alternative tourism and social movements. *Annals of Tourism Research*, 29(1) pp. 124-143.

DOI: 10.1016/S0160-7383(01)00027-5

McGehee, Nancy – Andereck, K. (2009): Volunteer tourism and the “voluntoured”: the case of Tijuana, Mexico. *Journal of Sustainable Tourism*, 17(1) pp. 39-51.

DOI: 10.1080/09669580802159693

McGehee, Nancy – Santos, Carla (2005): Social change, discourse, and volunteer tourism. *Annals of Tourism Research*, 32(3). pp. 760-779.

DOI: 10.1016/j.annals.2004.12.002

McIntosh, Alison – Zahra, Anne (2007): A cultural encounter through volunteer tourism: towards the ideals of sustainable tourism. *Journal of Sustainable Tourism*, 15(5) pp. 541-556.

DOI:10.2167/jost701.0

Meng, Bo – Chua, Bee-Lia – Ryu, Hyung-Seo – Han, Heesup (2020): Volunteer tourism (VT) traveler behavior: merging norm activation model and theory of planned behavior. *Journal of Sustainable Tourism*, 28(12). pp. 1947-1969.

DOI: 10.1080/09669582.2020.1778010

Mertens, Catherine (2022): *Short-term volunteer tourism: An opportunity for the environment or an ethical pitfall?* (szakdolgozat) Glasgow: University of Glasgow.

Movstafa, Ossama – Abdulaziz, Ahmed (2023): The Phenomenon of Volunteer Tourism within the Tourism Industry. *International Journal of Social Science And Human Research*, 6(6) pp. 3252-3268.

DOI: 10.47191/ijsshr/v6-i6-06

Novelli, Marina (2005): *Niche tourism: Contemporary issues, trends, and cases*. Oxford: Butterworth-Heinemann

O'Malley, Adam (2018): Impacts of "Voluntourism" and Future Fair Trade Practices. *International Journal of Volunteer Administration*, 33(3) pp. 54-69.

Palacios, Carlos M. (2010). Volunteer tourism, development and education in a postcolonial world: conceiving global connections beyond aid. *Journal of Sustainable Tourism*, 18(7), 861-878.

DOI: <https://doi.org/10.1080/09669581003782739>

Pastran, Sasha Hanson (2014): Volunteer Tourism: A Postcolonial Approach. *USURJ University of Saskatchewan Undergraduate Research Journal*, 1(1) pp. 45-57.

DOI: 10.32396/usurj.v1i1.30

Pearce, Douglas G. (1980). *Tourist in the South Pacific: The contribution of research to development and planning*. Christchurch: National Commission for UNESCO.

Pearce, Philip – Coghlan, Alexandra (2008): The dynamics behind volunteer tourism. In: Wearing, Stephen - Lyons, Kevin (eds.): *Journeys of discovery in volunteer tourism: International case study perspectives*. Wallingford: CABI, pp. 130-143.

Pompurová, Kristína – Sokolová, Jana – Cole, David – Marčeková, Radka – Kožiak, Radoslav (2020): Are visitors interested in volunteer tourism? Evidence from Slovakia. *Entrepreneurship and Sustainability Issues*, 7(4) pp. 3339-3353.

DOI: 10.9770/jesi.2020.7.4(50)

Ponting, Jess – McDonald, Matthew – Wearing, Stephen (2005): De-constructing Wonderland: surfing tourism in the Mentawai Islands, Indonesia. *Society and Leisure*, 28(1) pp. 141-162.

DOI: 10.1080/07053436.2005.10707674

Poon, Auliana (1993): *Tourism, technology, and competitive strategies*. Wallingford, CABI.

Proyrungroj, Raweewan (2017): Host-guest relationship in the context of volunteer tourism. *European Journal of Tourism Research*, Vol. 16, pp. 177-200.

DOI: 10.54055/ejtr.v16i.284

Raymond, Eliza – Hall, Colin (2008): The development of cross-cultural (MIS) understanding through volunteer. *Journal of Sustainable Tourism*, 16(5) pp. 530-543.

DOI:10.1080/09669580802159610

Rattan, Jasveen – Eagles, Paul – Mair, Heather (2012): Volunteer tourism: its role in creating conservation awareness. *Journal of Ecotourism*, 11(1) pp. 1-15.

DOI:10.1080/14724049.2011.604129

Rogerson, Christian (2011): Youth tourism in Africa: evidence from South Africa. *Tourism Analysis*, 16(2) pp. 105-120.

DOI: 10.3727/108354211X13014081270206

Scheyvens, Regina (2007): Exploring the tourism-poverty nexus. In: Hall, Michael C. (ed.): *Pro-poor Tourism: Who benefits? Perspectives on tourism and poverty reduction*. pp. 121-144.

Shekhar, Asthana (2022): Twenty-five years of SMEs in tourism and hospitality research: A bibliometric analysis. *Journal of Tourism, Heritage & Services Marketing*, 8(2) pp. 35-47.

DOI: <https://doi.org/10.5281/zenodo.7358571>

Sherraden, Margaret – Lough, Benjamin – McBride, Amanda (2008): Effects of international volunteering and service: individual and institutional predictors. *Voluntas*, 19(4) pp.395-421.

DOI: 10.1007/s11266-008-9072-x

- Simpson, Kate (2004): 'Doing development': the gap year, volunteer-tourists and a popular practice of development. *Journal of International Development*, 16(5) pp. 681-692.
DOI: 10.1002/jid.1120
- Sin, Harnng Luh (2009): Volunteer tourism: "Involve me and I will learn"? *Annals of Tourism Research*, 36(3) pp. 480-501.
- Singh, Thalendra (2002): Altruistic tourism: another shade of sustainable tourism: the case of Kanda community. *Tourism: An International Interdisciplinary Journal*, 50(4) pp. 371-381.
- Singh, Thalendra (2004): *New horizons in tourism: Strange experiences and stranger practices*. Willingforth: CABI.
- Sink, Lis (2011): *The voluntourist gaze: Framing volunteer tourism experiences as portrayed in Facebook*. Unpublished thesis. Blacksburg: Virginia Tech.
- Smith, Matt – Laurie, Nina – Hopkins, Peter – Olson, Elozabeth (2013): International volunteering, faith and subjectivity: negotiating cosmopolitanism, citizenship and development. *Geoforum*, 45(3) pp. 126-135.
DOI: 10.1016/j.geoforum.2012.10.010
- Sorensen, Helle (1997): *International travel and tourism*. New York: Delmar.
- Stoddart, Hilary – Rogerson, Christian (2004): Volunteer tourism: the case of Habitat for Humanity South Africa. *GeoJournal*, 60(3) pp. 311-318.
DOI: 10.1023/B:GEJO.0000034737.81266.a1
- Support for volunteering. Report of the Secretary General. General 14 August 2001.
<https://www.un.org/webcast/events/iyv/a56288.pdf> Letöltve: 2024.05.28.
- Theerapappisit, Polladach (2009): Pro-poor ethnic tourism in the Mekong: a study of three approaches in Northern Thailand. *Asia Pacific Journal of Tourism Research*, 14(2) pp. 201-221.
DOI: 10.1080/10941660902847245
- Tomazos, Konstantinos – Butler, Richard (2010): The volunteer tourist as 'hero'. *Current Issues in Tourism*, 13(4) pp. 363-380.
DOI: 10.1080/13683500903038863
- Tukamushaba, Eddy – Xiao, Honggen – Ladkin, Adele (2017): Self-transcendence: an alternative explanation for voluntourism in developing countries. *International Journal of Sustainable Society*, 9(1) pp. 1-31.
DOI: <https://doi.org/10.1504/ijssoc.2017.085723>
- Uriely, Natan – Reichel, Arie (2000): Working tourists and their attitudes to hosts. *Annals of Tourism Research*, 27(2) pp. 267-283.
DOI: 10.1016/S0160-7383(99)00071-7
- Uriely, Natan – Reichel, Arie – Ron, Amos (2003): Volunteering in tourism: additional thinking. *Tourism Recreation Research*, 28(3) pp. 57-62.
DOI: 10.1080/02508281.2003.11081417
- Van Willigen, Marieke (2000): Differential benefits of volunteering across the life course. *The Journals of Gerontology: Series B: Psychological Sciences and Social Sciences*, 55(5) pp. S308-S318.
DOI: 10.1093/geronb/55.5.S308.
- Vrasti, Wanda (2013): *Volunteer tourism in the global south: Giving back in neoliberal times*. Milton Park: Routledge.
- Wearing, Stephen (2001): Volunteer tourism: Experiences that make a difference. Willingforth: CABI.
- Wearing, Stephen (2003): Volunteer tourism. *Tourism Recreation Research*, 28(3) pp. 3-4.

DOI:10.1080/02508281.2003.11081411

Wearing, Stephen – McGehee, Nancy Gard (2013): Volunteer tourism: A review. *Tourism Management*, Vol. 38, pp. 120-130.

DOI:10.1080/02508281.2003.11081411

Wearing, Stephen – Neil, John (1997): Tourism that counts: ecotourism, volunteerism and serious leisure. In: Bushell, R. (ed.): *Tourism research: Building a better industry*. Canberra. pp. 141-154.

Wearing, Stephen – Wearing Michael (1999): Decommodifying ecotourism: Rethinking global-local interactions with host communities. *Society and Leisure*, 22(1), pp. 39-70.

DOI: <https://doi.org/10.1080/07053436.1999.10715575>

Wearing, Stephen – Wearing, Michael (2006): Re-reading the subjugating tourist in neoliberalism: postcolonial otherness and the tourist experience. *Tourism Analysis*, 11(2) pp. 145-162.

DOI: 10.3727/108354206778001512

Weiler, Betty – Richins, Harold (1995): Extreme, extravagant, and elite: a profile of ecotourists on Earthwatch expeditions. *Tourism Recreation Research*, 20(1) pp. 29-36.

DOI: <https://doi.org/10.1080/02508281.1995.11014730>

Wright, Hayley (2013): Volunteer tourism and its (mis)perceptions: A comparative analysis of tourist/host perceptions. *Tourism and Hospitality Research*, 13(4) pp. 239-250.

DOI: 10.1177/1467358414527984

Wymer, Walter – Self, Donald – Findley, Carolyn (2010): Sensation seekers as a target market for volunteer tourism. *Services Marketing Quarterly*, 31(3) pp. 348-362.

DOI: 10.1080/15332969.2010.486698

Yashima, Tomoko (2010): The effects of international volunteer work experiences on intercultural competence of Japanese youth. *International Journal of Intercultural Relations*, 34(3) pp. 268-282.

DOI: 10.1016/j.ijintrel.2009.12.003

Zahra, Anne (2011): Volunteer tourism as a life-changing experience. In: Benson, Angela M. (ed.): *Volunteer tourism: Theoretical frameworks and practical application*. Milton Park: Routledge, pp. 90-101.